

M. Karagatsis (1908-1960)

Traducció: Pau Sabaté Marqués

Vassilikí

Feia dos dies que bufava mestral i portava núvols negres, negres i baixos, a gropades. Ara plovia, ara no plovia. Però quan plovia, plovia de valent, com si no fes altra cosa que ploure. Feia fred, una humitat que enforquillava els ossos de la gent, un temps que abaltia l'ànima, un malson de debò.

Pel que fa a la mar, anava desbocada, la puta, per les carícies del mestral, i es rebolcava, es regirava, bramava i s'agitava, negra com la pega, de plaer, perbocant nit i dia bromeres desvergonyides. Tots els vaixells que anaven pel mar obert van veure la Mort de ben a prop i *no pochs anaren à fons*, diuen les cròniques d'aquell temps. I els que no es van enfonsar, és perquè van ser a temps d'entaforar-se en algun abric i s'hi van quedar molts dies, fins que passés el temporal.

Va ser així, doncs, que quatre bucs van arribar i van fondejar al port d'Épakhtos. Un bergantí, un bergantí-goleta, una pollacra i un pailebot. Capitans i tripulació, tot just desembarcaven, s'ajupien i besaven la terra, que per uns moments havien arribat a pensar que no tornarien a petjar-la. Tot seguit se n'anaven a l'església a donar gràcies a Sant Nicolau, que havia fet el miracle de salvar-los. I després van aplegar-se al cafè del poble per beure's un cafè, un rom, un aiguardent, per refer-se, per revenir, per treure's la mullena del damunt i matar el temps fins que arribés la bonança. Llavors tornarien a embarcar-se i continuarien el camí.

Va ser així que el cafè es va omplir de mariners, gent d'Idra, de Quios i de Galaxidi, tots vestits amb bombatxos foscos, mitges blanques, armilles de vellut, gec de llana, fesos carmesins, perquè això que expliquem va passar en una època llunyana, quan Otó encara seia al tron de Grècia. Els tres passatgers del bergantí-goleta portaven faldilles, armilles brodades i fesos, semblaven gent de Rúmeli. No se sabia per què viatjaven, però no feien pinta de mercaders. Tenien un altre aire, les seves fesomies, cares brusques, destralejades en carn de roure, pell assaonada pel sol i pel vent, ulls foscos, forts i poc agraciats. Tots tres per damunt de la cinquantena. No semblava que estiguessin d'humor. Bevien vi sense menjar res, amb poques paraules, i miraven lluny i es quedaven molta estona callats, vés a saber quins records i pensaments els dominaven. S'havia fet fosc, ja, i el cafeter va encendre el llum d'oli.

A fora, el mestral bufava amb fúria. Udolava, escopia, es rebolcava damunt de la mar com un gat amb els defecis del gener, fent que es desboqués en onades, bromera i bramuls. Per moments, el terrabastall de la maltempsada era tan fort que embolcallava tot el cafè i s'hi abraonava per les finestres tancades, tot cobrint l'enrenou dels mariners beguts. Llavors

s'arraulien tots de seguida, esporuguits, miraven la mar i se senyaven. Pobre del mariner que rondés per la negra mar oberta...

Era un moment com aquest, exactament, que es va obrir la porta del cafè. Va entrar-hi a tota pressa una vella esparracada, bruta, escabellada, tentinejant, empesa brutalment pel vent que entrava, com ella, a tota pressa. La flama del llum es va estremir, desesperada, va agitar-se la fumerada de tabac, van tremolar els homes escalfats pel vi.

—Tanca la porta, dona! Tanca la porta! —va udolar el cafeter.

La va tancar. Es va aturar un moment, fent cara d'espaventada, per reprendre l'alè i refer-se del destret del camí batut pel vent. I després, amb el cap cot, sense mirar al voltant, se'n va anar cap al taulell, on el cafeter enllestia amb pressa els vins, els aiguardents i les racions d'aquella clientela inesperada. Va entaforar la mà al fons del vestidot atrotinat, va treure'n un petricó i el va deixar al taulell, sense dir ni un mot. Però el cafeter no s'hi va ni fixar, enfeinat com estava rebent comandes i enllestint les safates abans de donar-les al mosso, que també anava esverat amb tant d'enrenou. D'aquesta manera, la vella es va passar una bona estona esporuguida i quieta, esperant que li toqués, aviam si l'amo del cafè la veia. Ell, però, feia veure que no l'havia vist; era evident que la menyspreava. I quan la vella, cansada, li va tocar un moment el braç, el cafeter la va esbrincar.

—A callar, vella borratxa! Per tu, vols que estiguem ara? —ho va dir a crits, això, i tothom es va girar a mirar-los. Els mariners de fora amb una curiositat indiferent. La gent d'allà, però, que s'havien barrejat amb els marins, van esclafir a riure i es van posar a burlar-se d'ella.

—Ja tornes a emborratxar-te, vellota? Que hi tens una esponja, a la tripa? Porca! Marrana!

La vella va fer com si no els sentís. Només va acotar el cap i va tornar a tocar el cafeter.

—Do'm l'aigordent i me'n vai —va dir fluixet.

—Ja tens prous quartos? —va preguntar l'altre, malhumorat.

Va ficar la mà a la butxaca del vestidot, en va treure cinc òbols de coure i els va deixar al taulell, al costat de la botelleta. El cafeter va riure. «Carai» va dir, «ja tornes a tenir estalvis, punyetera! Agafaràs un bon gat, avui.»

—És pel fetge, que me fa mal —va dir ella amb un fil de veu.

Llavors tothom va esclafir la rialla amb aquell disbarat. Per què has de justificar el teu vici amb una mentida que no es creu ningú? Les burles, descarades i grolleres, van caure-li al damunt com un aigua. És que els homes beguts tenen ganes de fer broma i de riure. I què hi ha que faci més gràcia que una dona beguda?

La vella va tornar a acotar el cap, com si no fes res més a la vida. I, engrapant l'ampolla plena d'aiguarent, se'n va anar corrents cap a la porta i va sortir, deixant-la oberta. El mestral embogit d'aquella nit es va abraonar tot d'una dins del cafè. Va bufetejar la gent amb les mans glaçades, va fer que la flama del llum passés a millor vida.

—La porta, dona! La porta! —van cridar tots amb una sola veu. I després, insults inenarrables van acompanyar la seva fugida per la fosca. El mosso va córrer i va tancar el batent de la porta. Un parell de comentaris encara, un parell de renecs i l'incident es va donar per acabat. Oh! Els homes beguts es van oblidar de la vella beguda.

Llavors el més gran dels tres homes de Rúmeli, que ho havien seguit tot amb els ulls freds i els llavis closos, es va girar i va dir als altres dos:

—Aquesta la conec d'alguna cosa...

Els altres no li van respondre.

Força abans de mitjanit van començar a anar-se'n, d'un en un, els clients del cafè. La gent del lloc se'n va anar cap a casa. I els marins van trobar lloc aquí i allà, a les cases del poble i a la petita fonda. Als vaixells, que es gronxaven a la mar grossa del port, només s'hi van quedar les guàrdies, per vetllar. Així, el cafè es va buidar de clients cap allà a mitjanit. Van quedar-hi només el cafeter, el seu mosso i els tres de Rúmeli, que van acordar de passar-hi la nit, en un racó que el cafeter va arranjar amb una manta i dues flassades.

—Ja teniu els jaços fets —va dir.

No van respondre, només van desvestir-se, com si es despullessin dels pensaments. Després el més gran es va aixecar i se'n va anar cap a la porta.

—On vas? —va demanar el cafeter.

—A canviar l'aigua...

Tot just va treure el nas al carrer, el vent el va aferrar i el va somoure de soca-rel. Es va embolicar amb la capa i va fer el gest d'anar-se'n cap a un lloc apartat, així, per vergonya, encara que al carrer no hi havia ni una ànima. Quan, de sobte, una ombra es va desenganxar de la foscor i va semblar que se li acostava. El vell es va aturar i va dur-se la mà a la pistola que portava al cinturó.

—Tu! Qui ets?

L'ombra es va aturar.

—Sóc jo, capità —va dir una veu de dona—. Jo, la Vassilo...

—Què hi fas, aquí?

Era la vella del cafè, la borratxa. Fent tentines, va atansar-se a l'home. I l'alè li feia pudor d'aiguardent quan responia.

—Capità, sisplau, si em poguessis fer un favor! Vull una mica d'aigordent i no m'atreveixo a entrar al cafè, pobrica de mi, que m'esbrincarà aquell dimoni de Thanassis!

—I doncs?

—Doncs això, que si pots comprar-me'n mig petricó, si ets tan amable, i portar-me'l.

El vell va arrufar les celles.

—No te'n dónes vergonya? A la teva edat, rondar de nits borratxa! Vés-te'n a casa!

Va fer el gest d'anar-se'n, però la Vassilo el va agafar per la vora de la màniga.

—Capità —va dir—, no em diguis això... Que és vergonya, és vergonya, prou que ho sé. Però les ànsies i les penes de cadascú...

No va acabar de dir-ho, només el mirava als ulls amb els seus grans ulls negres. El front del vell es va enfosquir.

—Entesos —va dir—, do'm la botella i quartos i et porto l'aigordent...

Va treure l'ampolla de la butxaca del vestidot i va donar-la a l'home. Després, com si dubtés una mica, va ficar-se la mà al pit i en va treure una coseta petita i rodona que amb prou feines relluïa en la foscor.

—De quartos, no en tinc, capità —va dir amb veu fluixa—. Dóna-n'hi de teus i pren això... —de grat per força, va posar-li la coseta a la mà. Ell la va agafar, es va atansar a la claror de la finestra del cafè, va donar-hi un cop d'ull i després es va mirar la dona, astorat.

—On ho has trobat, això?

—És meu... m'ho van regalar... fa anys, d'això, molts anys... en tenia d'altres, moltes. Un munt de plata i d'or que havien treballat els artesans més bons de Iànnena. Per guarnir-me els vestits de seda, de fil... —l'home no va dir res, només maldava per distingir, enmig de la foscor, la figura de la dona. Un neguit li encongia el cor.

—Qui ets, tu? —va preguntar amb veu rogallosa—. Qui ets?

La dona va fer un somriure amarg.

—No et recordes de mi, capità Kitso-Guionis?

I aleshores, tot d'una, el vell se'n va recordar.

—La Vassilikí —va murmurar—. La senyora Vassilikí...

Es van quedar callats i immòbils, l'un davant de l'altre, separats per la fosca de la nit i pels anys. Somoguts de soca-rel pel vent i pels records. Primer va parlar la dona.

—Estava asseguda al radere de la gelosia quan els guegs te duïen a penjar-te. Les mans lligades a l'esquena, amb els cabells com un fil d'or que els bellugava el vent...

—Sí —va dir el vell—. Havia perdut el fes...

—Me semblaves un arcàngel, Kitso-Guionis... Se'm va fer un nus a les entranyes, va encongir-se'm el cor... vai córrer (i me tremolaven els genolls) a la sala de l'Alí Paixà i me li tiro als peus.

«Què tens, Vassilo? Què et passa, amor meu?»

«Aquell, paixà, aquell que el porten a penjar...»

L'Alí va riure i va picar de mans. Se n'entra l'oficial. «Aquell que el porten a penjar, que no el pengin. Que el deixin anar i que li diguin que deu la vida a la senyora Vassilikí...»

—Sí —va dir, rogallós, en Kitso-Guionis—. M'havien passat la corda al coll. «Adéu-siau, món!» em vaig dir. «Malaguanyada joventut, que no t'he aprofitada...».

La Vassilikí va somriure, mig somiadora, mig desvergonyida.

—Prou que la vas aprofitar, la joventut, Kitso-Guionis... aquell vespre que va venir a trobar-te la criada negra...

—No en parlis, d'això —va tallar-la en sec el vell—. Tu em veies arcàngel, jo et veia marededéu... i hauria mort l'Alí Paixà, si hagués calgut, per prendre't de l'harem i fer-te meva! Meva i de ningú més! Però tu no volies! M'estimaves, sí, però també t'agradaven els florins de l'Alí Paixà! Porca!

De dins de la foscor de quaranta anys, de dins de l'oblit, el passat va saltar ple de força. Quins vents devien sacsejar les dues ànimes que es mesuraven enmig de la gèlida mestralada de la nit? Una borrasca destructora va escombrar el món, el va deixar arranat, en runes. Va sortir el sol per fer fructificar la llavor d'una nova vida. El temps i els anys van arraconar els cors envellits, on cremava sempre, amagada, la flama que no s'apagava...

A la illeta del llac de Iànnena, l'Alí va pagar pels pecats de la seva vana vida. La Vassilikí va tocar el dos i va fugir, es va esfumar, carn de femella perseguida, maleïda pels turments de tot un poble. Va fer cap aquí, a Épakhtos, vella esparracada, esdentegada, la riota de la gent, desconeguda entre els desconeguts, venent-se les darreres joies —les que pagava la bèstia vella per gaudir del seu cos jove— per comprar-se mig petricó d'aiguardent. Per beure, per emborratxar-se, per oblidar qui havia estat, per no recordar qui era... I de sobte,

enmig de la foscor i del vent, es van sentir passos, converses, cançons. Devien ser mariners que s'havien emborratxat a casa d'algú. I ara se'n tornaven, fent tentines, a dormir la mona als vaixells, potser, o potser a la fonda o al cafè. Es gronxaven d'ací d'allà, ensopegaven amb els còdols del carrer, s'aturaven, tornaven a avançar. I cantaven amb veus rogalloses, desafinades:

Descaradeta Vassilo,
allarga el braç, que m'hi estiro...

Llavors la vella va allargar el braç i se'l va mirar amb ulls plorosos.

—Sí —va dir—, en aquest braç repenjava el cap... en aquest braç trobava repòs...

«I si ets viu, avui, Kitso-Guionis, ho deus a aquest braç d'aquí. I en va salvar molts més, aquest braç... nois que els haurien penjat... noies que les haurien tancat a l'harem... cases que les haurien cremat... I tu, Kitso-Guionis, m'insultes i em dius porca... Insulta'm, Kitso-Guionis! Escup-me!

El vell no va dir res. El vent el feia anar d'ací d'allà, com si s'haguessin trencat les arrels que el fermaven quiet a terra. I després es va ajupir tot d'una, va posar les mans velles al braç vell de la borratxa. I el va besar. Com besa l'home el braç de la dona que estima. Com el cristià, el braç de la Mare de Déu...

El mestral bufava amb fúria aquella nit...